

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

THE HISTORY OF THE EUROPEAN UNION

Демчик О.В., курсант IV курсу

*Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Мірошник В.О., курсант IV курсу

*Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Бойчук Д.С., к.ю.н.,

старший викладач кафедри права Європейського союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу історії формування Європейського союзу як інтеграційного об'єднання. У другій половині ХХ століття європейська інтеграція почала стрімко розвиватися, що й спричинило соціально-економічні та політичні зміни. У роботі висвітлені етапи розвитку ЄС. Перший етап з 1946 р. по 1959 р., цей період є одним із важливих етапів початку європейського інтеграційного процесу. Утворюються співтовариства, які дають змогу зростати на світовій арені, покращувати свій економічний і політичний стан, щоб досягнути прогресу країнами-членами у світі. Другий етап з 1960 р. по 1969 р., так званий період економічного розвитку. В цей час створюється Рада та Комісія Європейських товариств для управління співтовариствами. На третьому етапі з 1970 р. по 1979 р. збільшується кількість держав-членів ЄС, стається нафтова криза, а також спроба прийняття єдиної валюти. Було засновано організацію, якою за мету було збереження екологічного середовища в первісному стані. Четвертий етап з 1980 р. по 1989 р. характеризується початком створення шенгенського простору та падінням Берлінської стіни. П'ятий етап з 1990 р. по 1999 р. має назву «Європа без кордонів». На цьому етапі підписується Мaaстрiхтський договір – договір про утворення Європейського союзу, наслідком якого стала система трьох «опор». Підписується Амстердамський договір, який вніс корективи в Мaaстрiхтський. Також підписується Ніццький договір, який змінив порядок формування Комісії і встановив чисельність її складу. Шостий етап починається з 2000 р. та до теперішнього часу. У цьому періоді відбулося підписання Лісабонського договору, як угоди з приводу принципів функціонування ЄС. Вказаний етап характеризується економічними, борговими кризами, які були з 2008 по 2018 рр.

Ключові слова: Європейський союз, інтеграція, історія розвитку Європейського союзу, договори ЄС, кризи.

The article is devoted to the analysis of the history of the formation of the European Union as an integration association. In the second half of the twentieth century, European integration began to develop rapidly, which led to socio-economic and political changes. The paper highlights the stages of EU development. The first stage from 1946 to 1959, this period is one of the important stages of the beginning of the European integration process. Communities are being created that ensure the level of development on the world stage, improve their economic and political situation, and achieve the progress of member countries in the world. Another stage from 1960 to 1969, the so-called period of economic development. A Council and Commission of the European Societies for Community Governance are currently being set up. In the third stage, from 1970 to 1979, the number of EU member states increased, there was an oil crisis, as well as an attempt to adopt a single currency. An organization was founded with the aim of preserving the ecological environment in its original state. The fourth stage from 1980 to 1989 is characterized by the beginning of the creation of the Schengen area and the fall of the Berlin Wall. The fifth stage, from 1990 to 1999, is called "Europe without borders". At this stage of signing the Maastricht Treaty – the Treaty establishing the European Union, which resulted in a system of three pillars. The Treaty of Amsterdam is signed, which amended Maastricht. The Treaty of Nice was also signed, which changed the procedure for forming the Commission and establishing the number of its compliance. The sixth stage begins in 2000 and until now. During this period, the Lisbon Treaty was signed as an agreement on the principles of the EU. This stage is characterized by economic, debt crises, which were from 2008 to 2018.

Key words: European Union, integration, history of the European Union, EU treaties, crises.

Інтеграція як тенденція поступово охоплює дедалі ширше коло регіонів світу. Разом з тим, навряд чи була остаточно знайдена відповідь на запитання – в чому полягають переваги країни, яка входить до певного інтеграційного об'єднання.

Європейський Союз, як інтеграційне об'єднання, створювався під впливом певних факторів і передумов, а саме: цивілізаційні – у всіх країн, що входять до об'єднання ЄС, були спільні духовні цінності, які їх об'єднували, крім цього країни ЄС були сумісні з точки зору наявності як соціально-політичних, так і політичних інтересів; економічні передумови, що передбачають можливості взаємодоповнюючої науково-технічної та економічної співпраці між країнами; культурно-історичні – історичне коріння між країнами Європи, взаємодія та історичне прагнення країн до культурного зближення; військово-політичні – історично склалася взаємодія регулювання спорів, що виникають у рамках функціонування країн, вирішення військових питань та регулювання територіальних спорів; геополітичні – можливість розвитку та вдосконалення мережі територіальних комунікацій, створення та забезпечення більш ефективної взаємодії у сфері туризму та обміну товарами та послугами [1, с. 16].

Історію розвитку Європейського Союзу можна поділити на декілька етапів.

І. Період з 1946 по 1959 р.р. – Період початку процесу європейської інтеграції. Важливою віхою у розвитку європейського об'єднання названого періоду є створення Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС) у 1951 р., яке саме запропонував міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман [2]. Його план було опубліковано 9 травня 1950 р., зокрема, у ньому говорилося: «Єднання європейських націй вимагає виключення споконвічної ворожнечі між Францією та Німеччиною. Французький уряд пропонує спільне франко-німецьке виробництво вугілля та сталі... Головне завдання – збереження модернізації та поліпшення її якості в найкоротший час, покращення умов життя робітників у цих індустріях...» [3].

Заклики Шумана дали новий поштовх у розвитку інтеграції. Незабаром після декларації шість держав (Франція, Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Італія, Люксембург) об'єднали свої галузі важкої промисловості (видобуток вугілля та виробництво сталі) під загальним управлінням. Основною ідеєю плану Шумана було те, що спільний видобуток вугілля та виробництво сталі, які є важливими галузями для військової промисловості, унеможливають

будь-які військові дії між Німеччиною та Францією. Підвищення стандартів життя та мирні досягнення ставилися Шуманом на перший план.

У 1955 р. Жан Монне, один із «батьків-засновників» Європейського союзу, започаткував Комітет боротьби за Сполучені Штати Європи [4]. За його створення вперше ставилася мета досягти чотирьох відомих свобод: руху товарів, фізичних осіб, послуг та капіталів [5, с. 113]. У 1959 р. було зроблено перший крок задля досягнення свободи руху товарів: перше зниження митних тарифів на 10%.

У 1958 р. було прийнято основні положення щодо сільськогосподарської політики ЄС. Головною метою ставилося досягнення незалежності країн – членів ЄС у продовольчому плані зовнішнього світу. Проводилася політика протекціонізму для захисту фермерів від конкуренції з країнами, що не входять до спільноти.

II. Період з 1960 по 1969 рр. – період економічного зростання ЄС.

До 1968 р. внутрішня торгівля стала безмитною. У 1965 р. було засновано єдину Раду та єдину Комісію Європейських співтовариств, тепер організації ЄСВС, Євратом та ЄС діяли під єдиним управлінням, що дозволило підвищити якість обробки вугілля та сталі, прискорити модернізацію господарства держав-членів. У 1964 р. було створено Європейський фонд орієнтації та гарантій сільського господарства з метою досягнення самозабезпеченості продукцією сільського господарства членів спільноти. Швидке економічне зростання закінчилося кризою перевиробництва у 1965–1966 рр.

III. У період 1970–1979 років спостерігалось розширення спільноти, збільшилась кількість країн ЄС. У 1973 р. до нього приєдналися Данія, Ірландія та Великобританія [2]. У 1970 р. було зроблено перші кроки до прийняття єдиної валюти, так званий механізм, який регулював коливання національних валют країн-членів «Європейська валютна змія» [6].

У 1973 р. сталася нафтова криза через змову країн-членів Організації країн-експортерів нафти, що породило поняття «європесимізм» – відчай у політичних колах західноєвропейських країн, ідея про принципову неможливість інтеграції.

У цей період ЄС вперше звертається до питання про охорону довкілля. Було засновано такі організації, як «Грінпіс» («Greenpeace» – організація, яка була створена для сприяння екологічного відродження та закликати людей до збереження природи [7, с. 54]), введені перші акти, що обмежують шкідливі викиди в атмосферу. Нафтові кризи повторювалися і в наступні роки, внаслідок чого ЄС переглянув план виробництва та розвитку економіки, важка промисловість втратила актуальність через підняття цін нафти – необхідної для неї сировини.

З 1979 р. Європейський Парламент набув характеру представницького органу і став обиратися прямим загальним голосуванням раз на п'ять років [8, с. 23]. У 1975 р. були зроблені кроки щодо поліпшення економічного становища окремих регіонів країн ЄС, перерозподіл ресурсів з метою відносного зрівняння добробуту бідних та багатих районів – було створено Європейський фонд регіонального розвитку.

IV. Наступне десятиліття було ознаменовано падінням Берлінської стіни у 1989 р. та об'єднанням Західної та Східної Німеччини у 1990 р.

У 1981 р. до ЄС вступила Греція [2]. У 1985 р. розпочалося створення шенгенського простору. Громадянам країн, що беруть участь у цьому процесі, а також громадянам третіх країн (за наявності в'їзної візи) надавалася право вільного руху по всій території Європейського Союзу. Шенгенську угоду спершу підписали сім країн: Бельгія, Німеччина, Іспанія, Франція, Люксембург, Нідерланди та Португалія [9, с. 812].

Незважаючи на відсутність митних тарифів між країнами – членами ЄС, торгівля між ними не була цілком

вільною, як це було позначено в меті та в завданнях ЄС. Заважали соціальні та адміністративні розбіжності між країнами, стандарти, субсидії національним виробникам, імпортні ліцензії, різні процедурні розпорядження. Для вирішення цих проблем у 1986 р. було прийнято Єдиний Європейський акт, в якому було поставлено головну мету – створення економічного та валютного союзу країн співтовариства.

V. Період 1990–1999 рр. – «Європа без кордонів». Головою Європейської Комісії став Жак Делор. У 1992 р. у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз (за місцем прийняття має назву – Маастрихтський договір).

Результатом Договору про Європейський Союз стала система трьох «опор»:

- 1) співтовариства (ЄСВС, Євратом та ЄС) – наднаціональний рівень;
- 2) загальна зовнішня політика та безпекова політика – державний рівень;
- 3) внутрішні справи та юстиція – державний рівень.

Завдання Договору – запровадження єдиної валютної системи, а також створення економічного та валютного союзу. Крім того, в цей період було створено європейське поліцейське відомство – Європол, запроваджено громадянство ЄС (тобто, комплекс додаткових прав громадян Європейського Союзу, які, переважно базуються на свободі вибору місця проживання всередині ЄС). Але значних змін на рівні соціально-економічних інститутів не відбулося, необхідна для подальшого розвитку інтеграції реформа інститутів не була проведена.

З 1993 р. Європейське об'єднання вступило в стадію нової економічної інтеграції і за висновками країн-членів стало іменуватися Європейським Союзом. Також в цьому році в Євросоюзі здійснюється політика згуртування. Її мета – скорочення розриву у рівнях соціально-економічного розвитку між країнами та регіонами ЄС. Для допомоги бідним країнам було створено Фонд згуртування.

У 1995 р. до ЄС вступили три нові країни: Фінляндія, Швеція та Австрія [2]. З 1990 р. співтовариство розпочало будівництво економічного та валютного союзу. (У травні 1998 р. був утворено Європейський Центральний банк та визначено 11 держав, які першими перейшли до єдиної валюти. З 1 січня 1999 р. євро був введений у безготівкове звернення, а з 1 січня 2002 р. – у готівку. Реалізація цього проекту є одним із найбільших досягнень європейської інтеграції).

У 1997 р. було підписано Амстердамський договір у Нідерландах, який скоригував Маастрихтський. В основному, він регулював такі сфери як юстиція та внутрішні справи. Питання з приводу візового контролю, надання притулку, імміграції, охорони зовнішніх кордонів, а також правову співпрацю у цивільних справах були переведені у компетенцію спільноти.

У 2000 р. був підписаний Ніццький договір, в якому з'ясувалися правила голосування для країн-членів ЄС. Враховувалася не лише кількість голосів, а й населення країн які проголосували. Це було зроблено для унеможливлення малих країн блокувати рішення основного співтовариства.

VI. Сучасний етап вважаємо за доцільне визначати з 2000 р. донині.

Глобалізація в економічній сфері сприяла економічному розвитку в багатьох країнах, але також призвела до більшої нестабільності у світовій економіці. Розвиваються інформаційні технології, зменшуються трансаційні витрати, пришвидшуються процеси. Економічна, політична співпраця країн призвела до їхньої взаємозалежності, до створення складної швидко розвиваючої економічної системи.

2000 – 2007 рр. – період подальшого розширення ЄС. 2004 р. до нього приєдналися ще вісім країн: Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Відень, Венгрія, Польща, Словенія,

Словаччина, Кіпр, Мальта. У 2004 р. 25 країн-членів підписали договір про Європейську Конституцію. Але договір не набрав чинності, так як жителі Франції та Нідерландів на проведеному референдумі проголосували проти.

У 2007 р. до ЄС вступили Болгарія та Румунія. У цьому ж році 27 країн підписали Лісабонський договір. Розглядаючи результати Лісабонського договору, можна виділити кілька головних напрямів: інституційні зміни, конкретизація сфери впливу ЄС, реформи в системі органів управління ЄС, реформи в спільній зовнішній та в безпековій політиці (СЗБП). Зокрема, скасовано структуру трьох опор, Європейська економічна спільнота та Євратом скасовані, ЄС є єдиним інститутом, у якого відбувається інтеграція.

Виділяється п'ять типів компетенції ЄС: виняткова; спільна; координуюча; повноваження діяти з метою підтримки, координації чи доповнення дій держав-членів; специфічна компетенція у сфері СЗБП. Введено посаду керівника ЄС – голова Європейської Ради, що має збільшити ефективність роботи ЄС, а також спростити процес прийняття адміністративних рішень.

Також з'явилося положення про «обов'язковість спільних дій щодо відображенню агресії проти однієї з держав-членів», що говорить про те, що таке призначення ЄС, як збереження світу в Європі, діє в повну силу.

У 2008 р. почалася економічна криза, у відповідь на неї ЄС посилено працював у рамках програми захисту приватних заощаджень, підтримці доступних кредитів для бізнесменів та домогосподарств, коригування систем фінансового управління. Понад 2 трлн. євро було виділено на відновлення економіки період кризи. У 2010 р. були прийняті заходи щодо захисту фінансової стабільності в ЄС, було створено Європейський фінансовий стабілізаційний механізм та Європейський Фонд фінансової стабільності [11]. Разом із вкладами Міжнародного валютного фонду (МВФ) ці органи, забезпечуючи фінансову стабільність, внесли понад 750 млрд. євро.

Проте криза 2008 р. сильно вдарила по економіці ЄС. 2009 р. у всіх країнах ЄС спостерігався економічний спад, за винятком Польщі, де темп приросту ВВП становив +1,6% [10]. Таке положення Польщі було викликано та збереження щодо незалежного економічного стану країни. Польща не допускала активної кредитної експансії із боку іноземних банків. Крім того, вказана країна стрімко збільшувала інвестиції в основний капітал. тал, обладнання, що дозволило зрештою швидко подолати наслідки кризи та швидко розвиватися вже у 2010, 2011 роках [12, с. 41]. Крім того, Польща не мала на момент настання кризи силь-

ної залежності від експорту до країн західної Європи. Ця країна використовувала інструменти монетарної політики, щоб послабити негативний вплив кризи експорту товарів та послуг, оскільки не мала фіксованого курсу з євро, незважаючи на те, що у мала ціль до вступу в зону євро.

Отже, зі сказаного вище випливає, те, що хоча маються великі переваги інтеграції країн-членів ЄС, але існує проблема різноманітності у розвитку старих та нових членів ЄС. Тому у кращому становищі виявляються країни, які, враховуючи свою довгострокову мету, дедалі більше інтегрувати економіку ЄС, проте, зберігають свої досить незалежні позиції на ринках ЄС, проводять політику стимулювання інвестицій в основні фонди, що не допускають значної заборгованості іншим країнам-членам ЄС.

Також окремо виділяють боргову кризу. «Боргова криза в Європі вперше проявився наприкінці 2009–2010 рр. та загострилась у середині 2011 р.» В особливо тяжкому становищі опинилися такі країни, як Греція, Італія, Португалія та Ірландія, в яких до 2010 р. борг становив більше 100% ВВП [13, с. 6]. У країнах-боржниках проводиться так звана політика «затягування поясів», внаслідок якої вже у 2010 р. у багатьох країнах відбувалися протести з боку населення. Учасники цих протестів виступали проти заходів економії, які включали урізання пенсії, соціальних виплат, заробітної плати тощо [14].

Висновки. Слід зазначити, що європейська інтеграція розвивалася нерівномірно, проте, існували періоди відхилення політики ЄС від назначеної мети, загрози існуванню об'єднання. Загалом же були отримані значні досягнення. Практично повністю реалізована ідея чотирьох свобод. Свобода руху капіталу сприяє оптимальному розподілу ресурсів усередині ЄС та зросту ефективності. Важливим досягненням є запровадження єдиної валюти в 17 країнах ЄС, що дозволяє рухатися до такої інтеграційної мети, як створення спільного внутрішнього ринку ЄС, сприяє скороченню трансакційних витрат шляхом запровадження загальних правил та стандартів.

За своє існування ЄС приймав багато викликів, такі як: міжнародна фінансова криза, терористичні загрози, проблема біженців тощо. В подальшому організація буде відшукувати абсолютно нові додаткові гарантії безпеки, задля досягнення власної стратегічної автономності. А для цього потрібно створити армію, можливо це чекає ЄС в майбутньому.

Натепер Європейський Союз є результатом 50-річної європейської інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, В.В. Резніков. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 504 с. (дата звернення : 07.11.2021).
2. Історія створення. Новини – Вишницька районна державна адміністрація – офіційний сайт. URL: <http://vnrd.gov.ua/index.php/uevointehratsiia/istoriia-stvorennia> (дата звернення : 07.11.2021).
3. Declaration of 9th May 1950 delivered by Robert Schuman. *European Issue*. 2011. No. 204. P. 3. (дата звернення : 06.11.2021).
4. Садула Л.М.. Жан Монне – ідеолог європейської інтеграції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 22.2. С. 394–400. (дата звернення : 07.11.2021).
5. Перепьолкін С.М., Самотуга А.В., Філяніна Л.А. Конспект лекцій з дисципліни «Право Європейського Союзу». Дніпро, 2016. 160 с. (дата звернення 07.11.2021).
6. Рогач О.І., Анісімова О.Ю. Українська дипломатична енциклопедія / ред. Л.В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. 760 с. ISBN 966-316-039-X. (дата звернення 07.11.2021).
7. Словник-довідник з екології : навч. посіб. / уклад. : О.О. Остапішина, О.Г. Лановенко. Херсон, 2013. 54 с. (дата звернення : 07.11.2021).
8. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, Н.М. Рудік. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 220 с. (дата звернення : 07.11.2021).
9. Миронова М. Шенгенські угоди. Українська дипломатична енциклопедія : Л.В. Губерський (голова). Київ : Знання України, 2004. Т. 2 : М – Я. 812 с. ISBN 966-316-045-4. (дата звернення : 07.11.2021).
10. Економічна правда. Єврокомісія прогнозує рецесію у Польщі. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2009/05/191973/>. (дата звернення : 07.11.2021).
11. Європейський Союз та його роль. *Новини Державної служби статистики України*. URL: <https://ukrstat.org/uk/nato/program.htm>. (дата звернення : 07.11.2021).
12. Adam Reichard. Poland and the global economic crisis: observations and reflections in the public sector. *Journal of finance and management in public services*. Vol. 10, no. 1. P. 11. (дата звернення : 07.11.2021).
13. Ризики європейського інтеграційного проекту: виклики та можливості для України / І.В. Клименко, І.В. Ус. Київ : НІСД, 2012. – 88 с. ISBN 978-966-554-173-8 (дата звернення : 07.11.2021)
14. BBC Ukrainian – Політика – Робітники ЄС страйкують проти заходів економії. BBC – Homepage. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/11/121114_strikes_austerity_eu_oz (дата звернення : 07.11.2021).
15. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник. / Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін. ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
16. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право. 2013. 760 с.